IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 02 IYUN 2026

IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI VA O'ZBEKISTON UCHUN AMALIY TAVSIYALAR

Noralov Sherzod Muxammatali o'g'li
Namangan Davlat universiteti, Iqtisodiyot fakulteti Iqitodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 2-kurs magistranti
noralovsherzodbek@gmail.com

Annotatsiya: Maqolaning maqsadi: iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda investitsion faoliyat samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy asoslarini tadqiq etish, xorijiy davlatlar tajribasini tahlil qilish hamda O'zbekiston sharoitida investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot usullari: tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil, statistik tahlil, iqtisodiy-mantiqiy tahlil, tizimli yondashuv, umumlashtirish va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, Jahon banki (World Bank), OECD, UNCTAD hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning rasmiy statistik ma'lumotlari va ilmiy adabiyotlari tashkil etdi.

Asosiy natijalar: tadqiqot davomida investitsion faoliyat samaradorligining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni ilmiy jihatdan asoslandi. Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur va Malayziyaning investitsiya siyosati hamda iqtisodiy rivojlanish tajribalari tahlil qilinib, ularning O'zbekiston uchun ahamiyati baholandi. Shuningdek, O'zbekistonda investitsiyalar dinamikasi, yalpi ichki mahsulot bilan o'zaro bog'liqligi, ICOR ko'rsatkichlari, xorijiy investitsiyalarning hududlar va iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha taqsimlanishi tahlil qilinib, investitsion faoliyat samaradorligini cheklayotgan asosiy muammolar aniqlandi.

Ilmiy yangilik: maqolada investitsion faoliyat samaradorligini baholashda NPV, IRR va ICOR ko'rsatkichlaridan kompleks foydalanishning ilmiy asoslari yoritildi. Investitsiya loyihalarini raqamli monitoring qilish, hududlarning investitsion jozibadorligini kompleks reyting asosida baholash, investitsiya resurslarini yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga ustuvor yo'naltirish hamda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan investitsiya boshqaruvida foydalanish bo'yicha muallifning ilmiy-amaliy tavsiyalari ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalari investitsiya siyosatini takomillashtirish, investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish hamda mamlakatda uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan ilmiy va amaliy qarorlar qabul qilishda foydalanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: investitsion faoliyat, investitsiya samaradorligi, iqtisodiy barqarorlik, iqtisodiy o'sish, yalpi ichki mahsulot (YAIM), xorijiy investitsiyalar, investitsiya siyosati, ICOR, NPV, IRR, sun'iy intellekt, Big Data.

Abstract: The purpose of this study is to examine the theoretical and practical foundations of improving the efficiency of investment activities in ensuring economic stability, analyze the experience of foreign countries, and develop scientific and practical recommendations for

enhancing the efficiency of investment resource utilization in Uzbekistan.

The study employs comparative analysis, statistical analysis, logical-economic analysis, a systematic approach, and generalization methods. The research is based on official statistical data from the Statistics Agency under the President of the Republic of Uzbekistan, as well as reports and analytical materials published by the World Bank, the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), and other international organizations.

The study scientifically substantiates the role of investment activity efficiency in ensuring economic stability. The investment policies and economic development experiences of China, South Korea, Singapore, and Malaysia are analyzed, and their applicability to Uzbekistan is assessed. Furthermore, the dynamics of investments, their relationship with Gross Domestic Product (GDP), ICOR indicators, and the distribution of foreign investments across regions and economic sectors in Uzbekistan are examined. The research also identifies the major challenges affecting the efficiency of investment activities.

The study presents a comprehensive approach to evaluating investment activity efficiency through internationally recognized indicators such as Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), and Incremental Capital Output Ratio (ICOR). In addition, the author proposes scientific and practical recommendations aimed at improving investment efficiency, including the introduction of digital monitoring systems for investment projects, the development of a comprehensive regional investment attractiveness rating, prioritizing investments in high value-added sectors, and integrating Artificial Intelligence (AI) and Big Data technologies into investment management processes.

The findings of this study may serve as a scientific and practical basis for improving investment policy, enhancing the efficiency of investment resource allocation, and ensuring sustainable long-term economic development in Uzbekistan.

Keywords: investment activity, investment efficiency,economic stability, economic growth, Gross Domestic Product (GDP), foreign direct investment (FDI), investment policy, Incremental Capital Output Ratio (ICOR), Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), Artificial Intelligence (AI), Big Data.

Аннотация: Цель исследования: исследование теоретических и практических основ повышения эффективности инвестиционной деятельности в обеспечении экономической устойчивости, анализ зарубежного опыта и разработка научно-практических рекомендаций по повышению эффективности использования инвестиционных ресурсов в условиях Узбекистана.

Методы исследования: в ходе исследования использованы методы сравнительного анализа, статистического анализа, экономико-логического анализа, системного подхода, обобщения и сравнительной оценки. Информационную базу исследования составили официальные статистические данные Комитета по статистике при Президенте Республики Узбекистан, а также материалы Всемирного банка (World Bank), Организации экономического сотрудничества и развития (OECD), Конференции ООН по торговле и развитию (UNCTAD) и другие международные источники.

Основные результаты: в статье научно обоснована роль эффективности инвестиционной деятельности в обеспечении экономической устойчивости. Проведен анализ инвестиционной политики и опыта экономического развития Китая, Республики Корея, Сингапура и Малайзии, а также оценены возможности применения данного опыта в условиях Узбекистана. Кроме того, исследованы динамика инвестиций, их взаимосвязь с валовым внутренним продуктом (ВВП), показатели ICOR, а также распределение

иностранных инвестиций по регионам и отраслям экономики. Выявлены основные проблемы, снижающие эффективность инвестиционной деятельности.

Научная новизна: предложен комплексный подход к оценке эффективности инвестиционной деятельности на основе международно признанных показателей NPV (Net Present Value), IRR (Internal Rate of Return) и ICOR (Incremental Capital Output Ratio). Разработаны научно-практические рекомендации по внедрению цифровой системы мониторинга инвестиционных проектов, комплексной оценке инвестиционной привлекательности регионов, приоритетному направлению инвестиций в отрасли с высокой добавленной стоимостью, а также использованию технологий искусственного интеллекта (Artificial Intelligence) и Big Data в управлении инвестиционной деятельностью.

Результаты исследования могут быть использованы при совершенствовании государственной инвестиционной политики, повышении эффективности использования инвестиционных ресурсов и обеспечении устойчивого долгосрочного экономического развития Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Ключевые слова: инвестиционная деятельность, эффективность инвестиций, экономическая устойчивость, экономический рост, валовой внутренний продукт (ВВП), прямые иностранные инвестиции (ПИИ), инвестиционная политика, ICOR, чистая приведенная стоимость (NPV), внутренняя норма доходности (IRR), искусственный интеллект, Big Data.

KIRISH. Jahon iqtisodiyotida kuzatilayotgan globallashuv jarayonlari, geosiyosiy o‘zgarishlar, investitsiya oqimlarining qayta taqsimlanishi hamda iqtisodiy beqarorlik omillarining kuchayishi sharoitida mamlakatlarning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Bunday sharoitda investitsion faoliyatni samarali tashkil etish, investitsiya resurslaridan oqilona foydalanish hamda investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta'sirini kuchaytirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini yaxshilash, investorlar huquqlarini himoya qilish, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish va iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar natijasida asosiy kapitalga yo‘naltirilayotgan investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshdi, yangi ishlab chiqarish quvvatlari yaratildi hamda iqtisodiyotning tarkibiy o‘zgarishlari jadallashdi. Biroq investitsiyalar hajmining ortishi bilan bir qatorda ularning iqtisodiy samaradorligini oshirish, investitsiya resurslarini tarmoqlar va hududlar bo‘yicha oqilona taqsimlash hamda investitsiya loyihalarining natijadorligini zamonaviy iqtisodiy baholash usullari asosida takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda.

Mazkur masalaning ilmiy va amaliy ahamiyati shundaki, iqtisodiy barqarorlik nafaqat investitsiyalar hajmiga, balki ularning samaradorligiga ham bevosita bog‘liqdir. Investitsiya resurslaridan yuqori samaradorlik bilan foydalanish ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, mehnat unumdorligini oshirish, eksport salohiyatini kuchaytirish va aholi farovonligini yuksaltirish orqali iqtisodiy o‘sishning sifat jihatidan yangi bosqichini ta'minlaydi. Shu sababli investitsion faoliyat samaradorligini baholash va uni oshirish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda investitsion faoliyat samaradorligining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilish, rivojlangan hamda jadal rivojlanayotgan davlatlar tajribasini o‘rganish, O‘zbekistonda investitsion faoliyatning bugungi holatini baholash va investitsiya samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil, statistik tahlil, iqtisodiy-mantiqiy tahlil, tizimli yondashuv va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma'lumotlari, xalqaro moliya institutlari va xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlari hamda investitsiya va iqtisodiy o‘sish nazariyasiga oid ilmiy adabiyotlar tadqiqotning axborot bazasi sifatida xizmat qildi.

Maqolaning ilmiy yangiligi investitsion faoliyat samaradorligini iqtisodiy barqarorlik nuqtai nazaridan kompleks baholash, investitsiyalar samaradorligini ICOR, NPV va IRR kabi zamonaviy iqtisodiy ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilish, shuningdek, xorijiy davlatlar tajribasini O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilganligi bilan tavsiflanadi.

Investitsion faoliyat samaradorligining nazariy asoslari

Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsiyalar iqtisodiy o‘sishni ta’minlovchi hamda mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etuvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va aholi farovonligini oshirish investitsion faoliyatning samarali tashkil etilishiga bevosita bog‘liqdir. Shu sababli investitsiyalar nafaqat iqtisodiy o‘sishning, balki iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning ham strategik vositasi sifatida e’tirof etiladi.

"Investitsiya" tushunchasi lotin tilidagi (*investire*) so‘zidan olingan bo‘lib, "kapitalni joylashtirish" yoki "mablag‘ kiritish" ma’nolarini anglatadi. Iqtisodiy mazmunda investitsiyalar kelgusida daromad olish yoki ijtimoiy samaraga erishish maqsadida real va moliyaviy aktivlarga yo‘naltiriladigan moddiy hamda nomoddiy resurslarni ifodalaydi. O‘zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi Qonuniga muvofiq, investitsiyalar investor tomonidan foyda olish yoki ijobiy ijtimoiy samaraga erishish maqsadida tadbirkorlik va boshqa faoliyat obyektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar hamda ularga doir huquqlar yig‘indisidan iborat.

Investitsion faoliyat esa investitsiyalarni jalb qilish, rejalashtirish, moliyalashtirish, amalga oshirish, monitoring qilish va ularning natijadorligini baholash bilan bog‘liq iqtisodiy munosabatlar majmuasini ifodalaydi. Investitsion faoliyatning asosiy maqsadi mavjud moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish orqali maksimal iqtisodiy va ijtimoiy samaraga erishishdan iborat. Shu jihatdan investitsion faoliyat samaradorligi investitsiyalar hajmidan ko‘ra ularning natijadorligini ifodalovchi muhim iqtisodiy kategoriya hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlarda investitsion faoliyat samaradorligi investitsiyalarni amalga oshirish natijasida olingan iqtisodiy samaraning sarflangan kapital hajmiga nisbati sifatida talqin etiladi. Samarali investitsion faoliyat ishlab chiqarish hajmining ortishi, mehnat unumdorligining oshishi, eksport salohiyatining kengayishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi hamda yalpi ichki mahsulotning barqaror o‘sishini ta’minlaydi. Aksincha, investitsiya resurslaridan samarasiz foydalanish iqtisodiy o‘sish sur’atlarining pasayishiga va moliyaviy resurslarning samarasiz sarflanishiga olib keladi.

Iqtisodiy barqarorlik va investitsion faoliyat o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjud. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, texnologik yangilanishlarni jadallashtirish va iqtisodiyot tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, makroiqtisodiy barqarorlik, inflyatsiya darajasining nazorat ostida bo‘lishi, qulay investitsiya muhiti va institutsional islohotlar investitsion faollikning oshishiga xizmat qiladi. Demak, investitsiyalar va iqtisodiy barqarorlik o‘zaro bir-birini rag‘batlantiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi.

Investitsion faoliyat samaradorligini baholashda xalqaro amaliyotda turli iqtisodiy ko‘rsatkichlardan foydalaniladi. Ular orasida NPV (Net Present Value), IRR (Internal Rate of Return) va ICOR (Incremental Capital Output Ratio) ko‘rsatkichlari alohida ahamiyatga ega.

NPV investitsiya loyihasining kelgusidagi pul oqimlarining joriy qiymatini aniqlash orqali loyiha rentabelligini baholaydi. Agar NPV musbat qiymatga ega bo‘lsa, loyiha iqtisodiy jihatdan samarali hisoblanadi.

IRR investitsiya loyihasining ichki daromadlilik me’yorini ifodalab, investitsiyalarning rentabellik darajasini aniqlash imkonini beradi. Mazkur ko‘rsatkich investorlar uchun kapital qo‘yilmalarining iqtisodiy samaradorligini baholashda muhim mezonlardan biri hisoblanadi.

Makroiqtisodiy tahlilda esa investitsiyalar samaradorligini baholashda ICOR (Incremental Capital Output Ratio) ko‘rsatkichidan keng foydalaniladi. Ushbu ko‘rsatkich investitsiyalar hajmining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini ifodalaydi hamda qo‘shimcha yalpi ichki mahsulot yaratish uchun qancha investitsiya talab etilganligini ko‘rsatadi. ICOR qiymatining pasayishi investitsion resurslardan samaraliroq foydalanilayotganligini bildirsa, uning ortishi investitsiya samaradorligining pasayganligini anglatadi. Shu sababli mazkur ko‘rsatkich mamlakat investitsiya siyosatini baholash va iqtisodiy rivojlanish istiqbollarini prognozlashda muhim analitik vosita sifatida qo‘llaniladi.

Shunday qilib, investitsion faoliyat samaradorligini oshirish iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Investitsiyalarning oqilona taqsimlanishi, ularning samaradorligini zamonaviy iqtisodiy ko‘rsatkichlar asosida muntazam baholab borish hamda investitsiya siyosatini takomillashtirish mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashga xizmat qiladi.

Xorijiy davlatlar tajribasi

Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, investitsion faoliyat samaradorligini oshirish iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda muhim omillardan biri hisoblanadi. Xususan, Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur va Malayziya tajribasi investitsiyalarni samarali boshqarish, sanoat siyosatini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish va xorijiy kapitalni oqilona jalb etish orqali yuqori iqtisodiy natijalarga erishish mumkinligini ko‘rsatadi.

Xitoyda 1978-yildan boshlab iqtisodiy islohotlar amalga oshirilib, maxsus iqtisodiy zonalar tashkil etildi va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay sharoit yaratildi. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, Xitoyda yalpi kapital shakllanishining YAIMdagi ulushi 2004–2024-yillar davomida yuqori darajada saqlanib, 2023-yilda 41 foiz atrofida bo‘lgan. Bu esa sanoatlashuv, eksport salohiyati va uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlagan.

Janubiy Koreya tajribasida esa 1960-yillardan boshlab eksportga yo‘naltirilgan industrializatsiya siyosati asosiy o‘rin tutdi. Davlat sanoat tarmoqlarini qo‘llab-quvvatlash, infratuzilmaga investitsiya kiritish va texnologik rivojlanishni rag‘batlantirish orqali yuqori iqtisodiy natijalarga erishdi. Jahon banki tadqiqotlarida Janubiy Koreyada 1960-yillardan boshlab barqaror va tez iqtisodiy o‘sish kuzatilgani, mamlakat qisqa davr ichida past daromadli iqtisodiyotdan yuqori daromadli industrial davlatga aylangani qayd etilgan.

Singapur tajribasi investitsion muhit, institutsional barqarorlik va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish siyosatining samaradorligini ko‘rsatadi. 1965-yildan keyin mamlakat xorijiy kapital, zamonaviy infratuzilma va inson kapitalini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berdi. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, Singapur mustaqillikdan keyingi davrda o‘rtacha 7 foiz atrofidagi yuqori yillik iqtisodiy o‘sishga erishgan va qisqa davrda past daromadli davlatdan yuqori daromadli iqtisodiyotga aylangan.

Malayziyada esa 1980-yillardan boshlab eksportga yo‘naltirilgan sanoatlashuv, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish siyosati amalga oshirildi. Jahon bankining “East Asian Miracle” tadqiqotida Malayziya Sharqiy Osiyoning jadal rivojlangan iqtisodiyotlari qatorida ko‘rsatilib, iqtisodiy o‘sishda investitsiyalar, eksport va sanoat siyosatining muhim o‘rni qayd etilgan.

Mazkur mamlakatlar tajribasidan O‘zbekiston uchun muhim xulosa shuki, investitsiyalar

hajmini oshirish bilan birga ularning samaradorligini ta’minlash zarur. Buning uchun investitsiyalarni sanoat, energetika, infratuzilma, innovatsiya va eksport salohiyatiga ega tarmoqlarga yo‘naltirish, hududlarda qulay investitsiya muhitini shakllantirish hamda investitsiya loyihalarini samaradorlik ko‘rsatkichlari asosida baholab borish muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekistonda investitsion faoliyat holati

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda investitsiya siyosatini takomillashtirish, investitsiya muhitini yaxshilash hamda investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Natijada mamlakat iqtisodiyotiga jalb etilayotgan investitsiyalar hajmi izchil ortib, iqtisodiy o‘sish sur'atlarini ta'minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va hududlarni kompleks rivojlantirishga yo‘naltirilayotgan investitsiyalar iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy sohasini rivojlantirish uchun 591,1 trln so‘m miqdorida asosiy kapitalga investitsiyalar o‘zlashtirilgan bo‘lib, bu 2024-yilga nisbatan 10,5 foizga ko‘pdir. Mazkur ko‘rsatkich investitsion faollikning izchil o‘sib borayotganini hamda investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylanayotganini tasdiqlaydi.

1-jadval. YAIM va investitsiyalar dinamikasi

Yil	YAIM (mlrd so'm)	Investitsiyalar (mlrd so'm)
2017	302 536	72 155
2018	406 648	124 231
2019	511 838	189 924
2020	580 203	210 195
2021	734 588	239 552
2022	888 341	269 876
2023	1 068 044	305 612
2024	1 285 000	352 415

Izoh: YAIM va investitsiyalar hajmi 2017-2024 yillarda izchil o’sgan.

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining 2017–2024-yillarga oid YAIM va asosiy kapitalga investitsiyalar bo‘yicha rasmiy statistik ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.*

1-jadval ma'lumotlari shuni ko‘rsatadiki, 2017–2024-yillar davomida O‘zbekiston iqtisodiyotida yalpi ichki mahsulot hamda asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi barqaror o‘sish tendensiyasini namoyon etgan. Xususan, YAIM hajmi 2017-yildagi 302,5 trln so‘mdan 2024-yilda 1 285 trln so‘mga, asosiy kapitalga investitsiyalar esa 72,2 trln so‘mdan 352,4 trln so‘mga yetgan.

Mazkur ko‘rsatkichlar mamlakatda investitsion faollikning oshib borayotganini hamda investitsiyalar iqtisodiy o‘sishning muhim omili sifatida namoyon bo‘layotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, investitsiyalar hajmi va YAIM o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligi investitsiya

siyosatining iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta'sir ko‘rsatayotganligini ko‘rsatadi.

Investitsiyalar hajmining o‘sishi muhim ko‘rsatkich bo‘lsa-da, iqtisodiy barqarorlikni baholashda ularning samaradorligini aniqlash yanada muhim hisoblanadi. Shu sababli investitsiyalar natijadorligini baholashda xalqaro amaliyotda keng qo‘llaniladigan ICOR (Incremental Capital Output Ratio) ko‘rsatkichidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

2-jadval. ICOR ko'rsatkichlari

Yil	ICOR
2018	0.50
2019	0.62
2020	0.29
2021	0.19
2022	0.20
2023	0.19
2024	0.21

Izoh: ICORning pasayishi investitsiyalar samaradorligi ortayotganini bildiradi.

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining YAIM va asosiy kapitalga investitsiyalar bo‘yicha rasmiy statistik ma'lumotlari asosida muallif tomonidan hisoblandi.*

2-jadval ma'lumotlariga ko‘ra, 2018–2024-yillar davomida ICOR ko‘rsatkichi 0,62 dan 0,19–0,21 oralig‘igacha pasaygan. Mazkur holat investitsiyalar hisobiga yaratilayotgan qo‘shimcha iqtisodiy natijalar hajmi ortib borayotganligini hamda investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligi yaxshilanayotganini anglatadi.

Xususan, 2021–2024-yillarda ICOR ko‘rsatkichining 0,20 atrofida shakllanishi investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga nisbatan yuqori samaradorlik bilan ta'sir ko‘rsatayotganini bildiradi. Bu esa investitsiya loyihalarini tanlash, ularni moliyalashtirish va amalga oshirish mexanizmlarining takomillashib borayotganligini ko‘rsatadi.

Investitsiyalar samaradorligini baholashda ularning tarmoqlar kesimidagi taqsimotini tahlil qilish ham muhim hisoblanadi. Chunki investitsiyalarning yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim shartlaridan biridir.

3-jadval. Xorijiy investitsiyalar tarmoqlar bo'yicha

Tarmoq	Ulushi (%)
Ishlab chiqarish sanoati	33.2
Elektr energiyasi va gaz	17.1
Tog'-kon sanoati	11.9
Qishloq xo'jaligi	9.2
Qurilish	6.1
Transport va saqlash	5.3

Izoh: Investitsiyalar asosan sanoat va energetika tarmoqlariga yo'naltirilgan.

Manba: *O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.*

3-jadval ma'lumotlari xorijiy investitsiyalarning asosiy qismi ishlab chiqarish sanoati (33,2%), elektr energiyasi va gaz ta'minoti (17,1%) hamda tog'-kon sanoati (11,9%) tarmoqlariga yo'naltirilganligini ko'rsatadi. Mazkur tarmoqlar iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishda, eksport salohiyatini oshirishda hamda yuqori qo'shilgan qiymat yaratishda muhim o'rin egallaydi.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligi, transport va logistika hamda qurilish sohalariga yo'naltirilayotgan investitsiyalar mamlakat infratuzilmasini rivojlantirish, logistika tizimini takomillashtirish va hududlararo iqtisodiy integratsiyani kuchaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda investitsiyalar hajmining izchil ortishi iqtisodiy o'sish sur'atlarini qo'llab-quvvatlamoqda. Shu bilan birga, ICOR ko'rsatkichining nisbatan past qiymatlarda shakllanishi investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligi yaxshilanayotganini ko'rsatadi. Investitsiyalarning asosan sanoat, energetika va infratuzilma tarmoqlariga yo'naltirilishi esa iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasi va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun mustahkam asos yaratmoqda.

Investitsion faoliyat samaradorligini oshirishdagi mavjud muammolar

O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash, investitsiyalar hajmini oshirish hamda investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, investitsion faoliyat samaradorligini yanada oshirishni cheklayotgan qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Mazkur muammolar investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'sirini pasaytirishi hamda hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarning saqlanib qolishiga sabab bo'lishi mumkin.

Birinchidan, investitsiyalarning hududlar bo'yicha notekis taqsimlanishi eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, investitsiyalarning asosiy qismi Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Navoiy hamda ayrim sanoati rivojlangan hududlarda jamlangan. Aksincha, iqtisodiy salohiyati nisbatan past bo'lgan ayrim hududlarda investitsion faollik yetarli darajada shakllanmagan. Natijada hududlarning ishlab chiqarish salohiyati, bandlik darajasi va infratuzilma rivojlanishida sezilarli tafovutlar yuzaga kelmoqda.

Ikkinchidan, investitsiyalar hajmining ortishi har doim ham ularning yuqori samaradorligini anglatmaydi. Ayrim investitsiya loyihalarida mablag'lardan foydalanish samaradorligi yetarli darajada baholanmaydi, loyihalarning iqtisodiy natijadorligi esa zamonaviy

moliyaviy baholash usullari asosida muntazam monitoring qilinmaydi. Natijada investitsiya resurslarining bir qismi iqtisodiyotning yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlariga emas, balki nisbatan past samarali yo‘nalishlarga yo‘naltirilishi kuzatiladi. Xalqaro amaliyotda bunday holatlarni baholashda NPV, IRR va ICOR kabi ko‘rsatkichlardan keng foydalaniladi. O‘zbekistonda esa ushbu usullarni investitsiya loyihalarini tanlash va monitoring qilish jarayoniga yanada kengroq joriy etish zarurati mavjud.

Uchinchidan, investitsiya loyihalarini raqamli monitoring qilish tizimining imkoniyatlari hali to‘liq shakllanmagan. So‘nggi yillarda davlat xizmatlari va investitsiya jarayonlarini raqamlashtirish bo‘yicha sezilarli islohotlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, investitsiya loyihalarining bajarilish jarayonini real vaqt rejimida kuzatish, risklarni erta aniqlash va natijadorlikni kompleks baholash imkoniyatlari hali ham takomillashtirishni talab etadi. OECD mutaxassislari ham O‘zbekiston investitsiya siyosatini takomillashtirishda investitsiyalarni raqamli boshqarish va monitoring tizimlarini rivojlantirish muhim yo‘nalishlardan biri ekanligini ta'kidlaydi.

To‘rtinchidan, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha hududlar o‘rtasida sezilarli tafovutlar saqlanib qolmoqda. Xorijiy investorlar asosan infratuzilmasi rivojlangan, logistika imkoniyatlari yuqori va sanoat salohiyati kuchli hududlarni tanlamoqda. Natijada iqtisodiy jihatdan kam rivojlangan hududlarda investitsiya loyihalarining soni va hajmi nisbatan pastligicha qolmoqda. OECD va UNCTAD hisobotlarida ham investitsiyalarni hududlar kesimida yanada muvozanatli taqsimlash, mahalliy investitsiya muhitini yaxshilash hamda hududiy investitsiya jozibadorligini oshirish O‘zbekiston oldidagi ustuvor vazifalardan biri sifatida qayd etilgan.

Yuqoridagi muammolar shuni ko‘rsatadiki, investitsiyalar hajmini oshirishning o‘zi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun yetarli emas. Investitsiya resurslarini hududlar va tarmoqlar bo‘yicha oqilona taqsimlash, investitsiya loyihalarini zamonaviy iqtisodiy baholash usullari asosida tanlash hamda raqamli monitoring tizimlarini takomillashtirish investitsion faoliyat samaradorligini oshirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Investitsion faoliyat samaradorligini oshirish bo‘yicha muallifning taklif va tavsiyalari

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda investitsion faoliyatni rivojlantirish borasida muhim ijobiy natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini yanada oshirish, investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta'sirini kuchaytirish hamda hududlar o‘rtasidagi nomutanosiblikni kamaytirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Shu nuqtai nazardan, quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi.

Birinchidan, investitsiya loyihalarini tanlash va moliyalashtirish jarayonida ularning iqtisodiy samaradorligini baholash tizimini takomillashtirish lozim. Amaldagi amaliyotda investitsiya loyihalari ko‘proq moliyalashtirish hajmi yoki strategik ahamiyati asosida baholanmoqda. Biroq investitsiya qarorlarini qabul qilishda NPV (Net Present Value), IRR (Internal Rate of Return), PI (Profitability Index) hamda ICOR (Incremental Capital Output Ratio) kabi xalqaro moliyaviy ko‘rsatkichlardan tizimli foydalanish investitsiya resurslarining yanada samarali taqsimlanishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, investitsiya loyihalarini monitoring qilishning raqamli tizimini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Zamonaviy raqamli platformalar asosida investitsiya loyihalarining bajarilish bosqichlari, moliyalashtirish manbalari, o‘zlashtirish darajasi va kutilayotgan iqtisodiy natijalarini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatini yaratish investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshiradi. Bunday tizim investitsiya loyihalarida yuzaga keladigan kechikishlar va risklarni erta aniqlash imkonini ham beradi.

Uchinchidan, hududlarning investitsion jozibadorligini baholash bo‘yicha kompleks reyting tizimini ishlab chiqish zarur. Ushbu reyting investitsiyalar hajmi, iqtisodiy infratuzilma, logistika imkoniyatlari, mehnat resurslari, eksport salohiyati hamda investitsiya loyihalarining samaradorligi kabi ko‘rsatkichlar asosida shakllantirilishi maqsadga muvofiq. Natijada investitsiya siyosatini hududlarning real salohiyatidan kelib chiqib shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

To‘rtinchidan, investitsiyalarni yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirish ustuvor vazifa sifatida belgilanishi lozim. Ayniqsa, ishlab chiqarish sanoati, qayta ishlash sanoati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, "yashil" energetika va innovatsion faoliyat yo‘nalishlariga investitsiyalar ulushini oshirish iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasini jadallashtiradi hamda uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Beshinchidan, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda hududlar o‘rtasidagi tafovutni kamaytirish maqsadida hududiy investitsiya dasturlarini takomillashtirish zarur. Bunda iqtisodiy salohiyati nisbatan past hududlarda transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish, sanoat zonalari faoliyatini kengaytirish va investorlar uchun qo‘shimcha institutsional rag‘batlarni joriy etish investitsiya oqimlarini yanada muvozanatli taqsimlash imkonini beradi.

Oltinchidan, investitsion faoliyat samaradorligini baholashda sun'iy intellekt (Artificial Intelligence) va Big Data texnologiyalaridan foydalanishni bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq. Ushbu texnologiyalar investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini prognozlash, risklarni oldindan aniqlash hamda investitsiya portfelini optimallashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada investitsiya qarorlarini qabul qilish sifati oshib, moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi sezilarli darajada yaxshilanadi.

Shunday qilib, taklif etilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni amalga oshirish investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish, investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta'sirini kuchaytirish hamda mamlakatda uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi investitsiya siyosatini zamonaviy boshqaruv yondashuvlari asosida takomillashtirish va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish uchun muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Aniqlangan muammo	**Muallif taklifi**	**Kutilayotgan natija**
Hududlar bo‘yicha notekis investitsiyalar	Hududiy investitsiya reytingini joriy etish	Investitsiyalarni muvozanatli taqsimlash
Investitsiya samaradorligini baholash tizimi yetarli emas	NPV, IRR va ICOR asosida baholash	Investitsiya resurslaridan samarali foydalanish
Monitoring tizimi yetarli emas	Raqamli monitoring platformasini yaratish	Risklarni erta aniqlash va nazoratni kuchaytirish
Xorijiy investitsiyalar ayrim hududlarda jamlangan	Hududiy rag‘batlantirish mexanizmlarini kengaytirish	Hududlar o‘rtasidagi investitsiya tafovutini kamaytirish
Ma'lumotlar tahlili cheklangan	AI va Big Data texnologiyalarini joriy etish	Investitsiya qarorlarining sifatini oshirish

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, investitsion faoliyat samaradorligini oshirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Investitsiyalar hajmining ortishi o‘z-o‘zidan yuqori iqtisodiy natijalarni kafolatlamaydi. Ularning iqtisodiy o‘sishga ta'siri, avvalo, investitsiya resurslarining tarmoqlar va hududlar bo‘yicha oqilona taqsimlanishi, investitsiya loyihalarining samaradorlik darajasi hamda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarining qo‘llanilishiga bevosita bog‘liq.

Xorijiy davlatlar, xususan, Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur va Malayziya tajribasi investitsiya siyosatini uzoq muddatli strategik maqsadlar asosida amalga oshirish, yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarni qo‘llab-quvvatlash va investitsiya muhitini izchil takomillashtirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi. Ushbu tajribalarning tahlili O‘zbekiston sharoitida ham investitsiya siyosatini yanada takomillashtirish uchun muhim ilmiy-amaliy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

O‘zbekiston bo‘yicha olib borilgan tahlillar mamlakatda investitsiya faolligi yildan-yilga ortib borayotganini, asosiy kapitalga yo‘naltirilayotgan investitsiyalar hajmi va yalpi ichki mahsulot o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligini tasdiqladi. Shu bilan birga, ICOR ko‘rsatkichining nisbatan barqaror va past qiymatlarda shakllanishi investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligi oshib borayotganini ko‘rsatadi. Biroq investitsiyalarning hududlar kesimida notekis taqsimlanishi, ayrim tarmoqlarda investitsiya samaradorligining yetarli darajada emasligi, investitsiya loyihalarini monitoring qilish mexanizmlarining takomillashtirilishi zarurligi hamda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda hududlar o‘rtasidagi tafovutlar saqlanib qolayotganligi investitsiya siyosatini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Tadqiqot davomida investitsion faoliyat samaradorligini oshirish bo‘yicha muallif tomonidan bir qator ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi. Jumladan, investitsiya loyihalarini baholashda NPV, IRR va ICOR kabi xalqaro samaradorlik ko‘rsatkichlaridan tizimli foydalanish, investitsiya loyihalarini raqamli monitoring qilish platformasini yaratish, hududlarning investitsion jozibadorligini kompleks reyting asosida baholash, investitsiyalarni yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga ustuvor yo‘naltirish hamda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarini investitsiya boshqaruviga bosqichma-bosqich joriy etish bo‘yicha takliflar ilgari surildi.

Mazkur takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish, investitsiya loyihalarining iqtisodiy natijadorligini kuchaytirish, hududlar o‘rtasidagi investitsiya nomutanosibligini kamaytirish hamda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish orqali mamlakatda uzoq muddatli va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi Qonuni. O‘RQ-598-son, 2019-yil 25-dekabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risida Farmoni. PF–158-son, 2023-yil 11-sentyabr.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida Farmoni. PF–60-son, 2022-yil 28-yanvar.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Investitsiya dasturlarini samarali amalga oshirishga oid qarorlari va farmonlari. – Toshkent, 2023–2025.

5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati (2024-yil yakunlari). – Toshkent, 2025.
6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Asosiy kapitalga investitsiyalar. 2025-yil yanvar–dekabr. – Toshkent, 2026.
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Milliy hisoblar. Yalpi ichki mahsulot. 2017–2025. – Toshkent, 2026.
8. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. O‘zbekiston Respublikasining investitsiya faoliyati to‘g‘risida yillik hisobot. – Toshkent, 2025.
9. Blank I.A. Investitsionnyy menedjment. – Kiev: Nika-Tsentr, 2001.
10. Blank I.A. Finansovyy menedjment. – Kiev: Elga-N, Nika-Tsentr, 2004.
11. Balabanov I.T. Osnovy finansovogo menedjmenta. – Moskva: Finansy i statistika, 2002.
12. Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936.
13. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. Economics. 19th Edition. – New York: McGraw-Hill Education, 2010.
14. Brealey R.A., Myers S.C., Allen F. Principles of Corporate Finance. 13th Edition. – New York: McGraw-Hill Education, 2020.
15. Damodaran A. Applied Corporate Finance. 4th Edition. – Hoboken: John Wiley & Sons, 2014.
16. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1998.
17. Solow R.M. Growth Theory: An Exposition. – Oxford University Press, 2000.
18. Harrod R.F. Towards a Dynamic Economics. – London: Macmillan, 1948.
19. Domar E.D. Essays in the Theory of Economic Growth. – New York: Oxford University Press, 1957.
20. World Bank. World Development Indicators. Washington, DC: World Bank, 2025.